

EĞİTİMİN DEMOKRATİK KATILIMA VE DEMOKRASİYE ETKİSİ

Merve ATALAY SARAL¹

Serhat KAYA²

Öz

“Demokrasi” kavramı üzerine tartışmalar yüzyıllardır sürmektedir. Kesin bir tanıma varılamamakla birlikte, eşitlik, özgürlük, halk egemenliği, çoğulculuk gibi belirli değerler demokrasi çerçevesinde benimsenmektedir. Bu değerleri benimsemek demokrasinin varlığı ve geleceği için gerekmektedir. Bu değerlerin kazanılmasının bir yolu da eğitimden geçmektedir ve bu çalışmanın yapılmasının asıl sebebi de tam bu noktada kendisine yer bulmaktadır.

Çalışmada demokrasinin tanımı eğitim kavramıyla paralel şekilde ele alınarak Platon, Seymour Martin Lipset, Maurice Duverger gibi düşünürlerin demokrasi-eğitim bağlantısı üzerine söylemlerine ve fikirlerine yer verilmektedir. Bu yapılırken sadece Kıta Avrupası'nın düşünürlerinin sentezlerini incelemekle beraber, Amerika'da yapılmış olan araştırmalardan çıkan sonuçların bu ilişkiye dair sunmuş olduğu yorumlara da değinilmektedir.

İkinci bölümde demokrasinin genel tanımı ile eğitilmiş bireyler ve toplumların demokratik süreçlere etkisi incelenmiştir. Üçüncü bölümde kimlerin yönetimde söz sahibi olması gerektiğini anlamak için eğitilmiş kişilerin yönetime etkisine değinilmiştir. Dördüncü bölümde ise eğitimin, demokratik yönetimler için yeterli yetiye sahip olup olmadığına ve nihayetinde demokrasiye vasıl olma noktasında eğitimin hem müspet hem olumsuz durumuna değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Eğitim, Demokratik Değerler, Teknokrasi.

Jel Kodları: B30, I20, Q38, Z0.

¹Dr. Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-posta: atalay__merve@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6098-0299.

²Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-posta: serhatkaya1985@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3832-8234.

Atıf/Citation

Atalay Saral, M. & Kaya, S. (2022). Eğitimin demokratik katılıma ve demokrasiye etkisi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 373-385.

EFFECT OF EDUCATION ON DEMOCRATIC PARTICIPATION AND DEMOCRACY

Abstract

Discussions on the concept of "democracy" have been going on for centuries. Although a definite definition cannot be reached, certain values such as equality, freedom, popular sovereignty and pluralism are adopted within the framework of democracy. It is necessary for the existence and future of democracy adopting these values. One of the ways to gain these values is through education, and the main reason for this study is at this point.

The definition of democracy is handled in parallel with the concept of education, and the discourses and ideas of thinkers such as Plato, Seymour Martin Lipset, and Maurice Duverger on the connection between democracy and education are included in the study. While doing this, we not only examine the syntheses of the thinkers of Continental Europe, but also the interpretations of the results of the studies conducted in modern America regarding this relationship are also mentioned.

In the second part, the general definition of democracy and the effect of educated individuals and societies on democratic processes are examined. In the third part, the effect of educated people on the administration is mentioned in order to understand who should have rights in the administration. In the fourth chapter, it is mentioned whether education has sufficient competence for democratic governments and ultimately both positive and negative aspects of education at the point of reaching democracy.

Keywords: Democracy, Education, Democratic Values, Technocracy.

Jel Codes: B30, I20, Q38, Z0.

1. GİRİŞ

Demokrasiyi benimsemiş ve demokratik ilkeler doğrultusunda sistemleşmiş bir ülkede, demokrasinin güvence altına alınması ve devamının sağlanması adına yeni nesillere demokratik değerler benimsetilmek zorundadır. Bu anlamda eğitim, toplumu demokrasinin gereklerine uygun bir yaşam biçimi sağlaması amacı ile araç olarak da değerlendirilebilmektedir. Çünkü demokratik değerler ışığında alınan eğitimler insanların toplumsal ve siyasal olaylarla etkileşimini, katılımcılığını, rasyonel kararlarını, demokratik kurumların işleyişini algılamayı ve bütün bu sayılanlara dair bilinci arttırmaktadır.

Eğitimli kişilerin sahip olduğu önceliklerin yanında, diğer bireylere getirilen kısıtlamalar insanlar arasında eşitsizlik duygusu yaratmaktadır. Eğitim ile herkesin eşit bilince ulaştırılması, ortak bir aidiyet duygusunun geliştirilmesi ve demokratik değerlerin benimsetilmesinin hedeflenmesinin yanında, eğitimli insanların diğer insanlar üzerinde statülerle yer alması eğitimin ikili bir sorununu oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde demokrasinin genel bir tanımı ile değerleri üzerinden eğitim ile demokrasi arasındaki ilişki ve bu ilişkinin tetikleyiciliği değerlendirilmektedir. İkinci bölümde Platon'dan beri tartışılan bir fikir olarak yönetimde söz sahibi olması gereken kişilerin eğitimli ve uzmanlaşmış olması gereği değerlendirilerek demokrasi ile çatışması

aktarılmaktadır. Son olarak üçüncü bölümde ise eğitimin demokrasi için tek başına yeterliliği üzerinde durulmaktadır.

2. DEMOKRASİ VE EĞİTİM

“Demokrasinin esas prensibi, halkın egemenliğidir. Ancak toplumun kendini yönetecekleri iyi seçebilmesi için yetişkin ve iyi eğitim görmüş olması şarttır... Demokrasi bir eğitim işidir. Eğitimsiz kitlelerle demokrasiye geçilirse, oligarşi, az sayıda kişinin iktidarı elinde bulundurduğu düzen oluşur. Sürdürülürse halk avcıları, demagoglar türer. Halk avcılarından (demagoglardan) da diktatörler çıkar.”

Demokrasi kavramının Antik Yunan’da tartışılmaya başlandığı tarihten günümüze gelene kadar kesinleşmiş ya da üzerinde uzlaşa sağlanmış bir tanımı olmamıştır (Dahl, 2010, s. 9; Tilly, 2007, s.57). Larry Diamond’ın aktardığına göre (1996, s. 21) Amerikan Siyaset Bilim Derneği’nin 1995 yılındaki kongresinde, David Collier ve Steven Levitsky’nin birlikte sundukları “Sıfatlarla Demokrasi” başlıklı makalede demokrasinin 550 farklı biçimi ortaya konmuştur.

Demokrasi kelimesi etimolojik olarak Yunanca “demos” (halk) ve “kratos” (otorite) kelimelerinin birleşmesinden türemiştir. Kelime anlamları etimolojik olarak ele alındığında demokrasi, “halkın otorite olarak kabul edilmesi, halkın egemenliğini” tanımına denk gelmektedir. Bugün genel kabul gören klasik liberalizm ise, en pratik tanımı Abraham Lincoln tarafında ifade edilen ve 1958 Fransa Anayasası’nda da kendisine yer bulan, ünlü "Gettysburg Söylevini” bitirirken belirtilen: "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" ifadesinden almıştır. Sonuç olarak demokrasi “halkın halk tarafından halk için yönetimi”dir (Mumcuoğlu, 1982, s. 25).

“Siyasal gücün, halkın egemenliğine dayalı olarak kullanılması” olarak, bir yönetim biçimi minvalinde tanımlanmasının yanında toplumsal bir yaşam felsefesi de sunmaktadır. Hatta demokrasi bir hükümet modeli olmasının yanında, bir yaşam felsefesi ve yasayış biçimidir de (Ertürk, 1981: 170), bu yüzden demokrasiyi sadece kurumlara sıkıştırmak ya da yasalara indirgemek mümkün değildir. Giovanni Sartori de demokrasiyi, toplumun hukuk kuralları çerçevesinde sorunlarını çözmek için siyasal etkileşimde bulunabildikleri ve kendilerini yönetebildikleri etik bir yaşam biçimi olarak tanımlamıştır (Sartori, 1996, s. 14). Martin Seymour Lipset demokrasiyi *“yönetimin görevlilerini değiştirmek için anayasaya uygun düzenli olanaklar sağlayan bir siyaset sistemi ve nüfusun olabildiğince geniş kısmının, siyasal*

iktidar için yarışanlar arasında bir seçme yaparak önemli kararları etkilemesine izin veren bir sosyal mekanizma” olarak ifade etmiştir (Lipset, 1986: 26). John Dewey de demokrasiyi toplumda yaşayan bütün bireylerin tek tek oluşumuna katkı sunduğu ve bu paylaşım anlayışının özgür bir yaşam biçimi olarak tanımlamıştır (Dewey, 2004, s. 343).

Demokrasinin sosyolojik yönündeki vurgulamalar göstermektedir ki, demokrasinin özünde kurumlar, devletler gibi soyut olgulardan ziyade bireyler bulunmaktadır. Bireylerin toplumsal değerlerinin yönetimin biçimini belirlediği göz önüne alındığında, demokrasinin varlığı ve geleceği için demokrasiyi özümsemiş demokratik bireyler gerekmektedir. Demokrasinin önemli özelliklerinden birisi belirli değerler sistemine sahip olmasıdır. Örneğin Maurice Duverger (1977, s. 77) liberal demokrasi ile ilgili eşitlik, özgürlük, çoğulculuk, yarışma, temsil gibi özellikleri belirterek bir liberal demokrasinin sahip olması gereken değerleri sıralamıştır. Demokrasinin gerektirdiği değerler ise ancak bu değerleri benimseyen bireyler ile gerçekleşebilir (Kaya, 2021, s. 268). Çünkü bireylerin topluma etkileri, toplumsal olarak etkileşimleri, ilgi ve katılımı toplumun demokratikliğini etkilemektedir.

Harry Eckstein “Bir İstikrarlı Demokrasi Teorisi” isimli eserinde, demokrasinin istikrarı için devletin idari otorite biçimleri veya tek tek her biri (patterns of authority) ile toplumsal hayatın diğer alanlardaki otorite kalıplarının birbirleriyle uyum içinde olması gerektiğini savunmuştur. Bu teori çerçevesinde düşünüldüğünde demokrasinin varlığı ve kararlı bir şekilde yürütülmesi, toplumun her alanında bulunan otorite bağının da demokratik nitelikte olmasına bağlıdır, o halde demokratik kalıpların özümsemesi süreci de her alanı kapsayan bir süreçtir (akt. Özbudun, 1989, s. 5-6). Eğitim bu sürecin önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Dewey'in yazıları, demokrasinin önkoşulu olarak yüksek seviyedeki eğitim kazanımlarını görmektedir. Eğitimin hem demokrasiyi desteklediği hem de “demokrasi kültürünün” gelişmesini sağladığı ve daha fazla refahı beraberinde getirdiği ve bunun da politik gelişmeye neden olduğu iddia edilmektedir. Öne sürülen bu fikrin en popüler tanımlaması Lipset (1959) tarafından ileri sürülen modernleşme teorisidir ki bu da eğitimin rolünü ve önemini ve genel olarak politik gelişmeyi, özellikle demokrasiyi teşvik etmede ekonomik büyümeyi vurgulamaktadır. Lipset (1959, s. 79): “Eğitim, muhtemelen erkeklerin bakış açılarını genişletir, hoşgörü normlarına duyulan ihtiyacı anlamalarını sağlar, onları aşırılıkçı ve monistik öğretilere bağlı kalmaktan uzak tutar ve rasyonel seçim seçimlerini yapma kapasitelerini artırır.” ifadesi ile eğitimin etkisini açıklamaktadır.

Farklı bir vatandaşlık anlayışının aracılık ettiği bir eğitim, belli bir zamanda hegemonik kavramları ve uygulamaları teşvik etmede etkilidir. O dönemde faaliyet gösteren demokrasinin varyantı, egemen ideallerin ve uygulamaların bir işlevi olmaktadır. Bununla birlikte, bir kavram eğitimi ideolojileri aşan değişmez ve temel özelliklere sahiptir. Hem bir sağlayıcıdır hem de bir hızlandırıcıdır. Bilgiye erişme, genelden ilgili olanı seçme ve bu bilgiyi eleştirel olarak işleyen bir seçimdir ve bu, bireylerin geçerli seçimler yapması konusunda bilgilendirilmiş seçenekler temelinde gerçekleştirilir. Demokrasi seçim, adalet ve adalet özgürlüğü ile ilgili ise, eğitim demokrasi için bir ön şarttır (Zulu, 2001, s. 170).

Platon'un filozof yöneticilerinden Aristo'ya ve çağdaş filozoflara kadar eğitim, bilinçli bir karar verme sürecine katılım için sağlam bir kolaylaştırıcı olarak kabul edilmektedir. Modern politik düşünceye ve yorumlara klasik katkı yapanların yanı sıra, modern argümanları çerçeveleyenler, özellikle demokratik bir siyaset kurmanın ve sürdürmenin eğitimsel gereklilikleriyle ilgilenmişlerdir (Zulu, 2001, s. 159). Çünkü eğitim ile hedeflenenler tam da demokratik siyasetin gerekleri için önkoşulu oluşturmaktadır (Provenzo, Renaud ve Provenzo, 2009, s. 7). Söz konusu gereklilikler şunlardır:

- Önemli sosyal meselelerle ilgili kolektif bilgeliği genişletmek;
- Başlangıçta bireyler tarafından getirilenin ötesinde, düşünce ve eylem için olasılıkları genişletmek;
- Farklı katılımcılar arasındaki anlamlı bağlantıların sayısını ve çeşitliliğini artırarak ilişkileri zenginleştirmek;
- Demokratik arzularla gerçek dünyadaki başarılar arasındaki uçurumu daraltan sivil öğrenme ve kamusal yaşamda sürekli katılım için kapasitelerini arttırmak.

Eğitimin, demokratik rejimin değerleri doğrultusunda verildiği takdirde, hükümet merkezli kurumları desteklemek için gerektiği anlaşılmaktadır. Odaklandığı asıl nokta, vatandaşların kanunlara riayet ederek ulusal, bölgesel ve yerel seçimlerde oy kullanma hususunda kararlı bir sivil katılım için onları hazırlamaktır. Halk eğitiminin rollerinden biri, öncelikle politik devamlılığı ve ekonomik büyümeyi sağlamak için sosyal istikrarı teşvik etmektir. Gençler, maddi malların ve maddi boyutu olmayan sivil ve bireysel hakların bilinçli tüketimi için lüzumlu bilgi, beceri ve temayülleri edinmektedir. Demokrasinin önemli niteliklerinden birisinin katılım olduğu dikkate alındığında sivil hayattaki periyodik seçimlerde dürüstçe oyların ötesine geçen geniş ve aktif katılımı vurgulamaktadır (Provenzo, Renaud ve Provenzo, 2009, s. 2).

İnsanların modern ve demokratik bir devlete etkili bir biçimde katılım sağlamaları için belirli bir seviyede resmi eğitime ihtiyaç duymaları gayet aşikârdır. Eğitim, siyasal katılımın derecesini öngörebilir, çünkü eğitim, vatandaşlara “politika kararları alanlara yakınlık” ve “ilgili politik bilgilerin kaynaklarına erişilebilirlik” sunmaktadır. Genç yurttaşları özellikle özgürlük, eşitlik ve sosyal adalet gibi demokratik değerlere yerleştirmek ve merkezi kurumsal yapılar ve süreçler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak için bunların eğitimine ihtiyaç vardır. Fakat eğitim; modern fikirlerin, mevcut koşulların ve olayların eleştirel analizini de içerebilmelidir (Willinsky, 2002, s. 377).

Temel demokratik değerler ve baskın kurumsal düzenlemelerin öğretilmesinin ötesinde, halk eğitimi kolektif sivil katılım uygulamalarıyla doğrudan deneyim sağlamaktır. Genç vatandaşlar, müzakere yetkinliğine, toplumsal hayal gücüne ve sosyal dönüşüme katılımın sağlanmasına yol açan karmaşık öğretme/öğrenme süreçlerini harekete geçirmektedir (Provenzo, Renaud ve Provenzo, 2009, s. 3).

Demokraside eğitimin temel amacı, yalnızca sosyal, politik, ekonomik ve kültürel sorunların nesnellliğini objektif olarak anlayamayan, aynı zamanda bu karmaşık problemler konusunda kendi bağımsız yargılarını oluşturabilen demokratik vatandaşlar üretmektir (Bawa, www.yourarticlelibrary.com).

Lipset’in de görüş birliğine vardığı gibi, bir ulusun eğitim seviyesi ne kadar iyiye, demokrasinin nizami bir şekilde devam etme şansının da o kadar fazla olacağı ileri sürülmektedir (Lipset, 1986, s. 30). Ertürk’e göre (1981, s. 183) demokratik yaşayış ancak eğitim yolu ile kazanılabilmektedir. Demokratik değerler ışığında eğitim almış kişiler başkalarının fikirlerine saygı göstererek, grup halinde çalışabilmekte, diğer farklılıklara hoşgörü gösterebilmekte, uyum içinde yaşayabilmekte, öneri gibi inisiyatifler göstererek toplumsal bilinç geliştirebilmekte, çoğunluğa uyabilmekte ve böylece demokrasinin gereklerini yerine getirebilmektedir. Hoşgörü noktasında Samuel Stouffer’in Amerika’da toplumsal özgürlüklere karşı takınılan tavırlar üstüne yaptığı incelemedeki veriler ve UNESCO Araştırma Enstitüsü’nün çok partili sistem üstüne alma kamuoyu araştırmasındaki veriler göstermektedir ki; her eğitim düzeyinde daha yüksek statülü meslekte olanlar daha çok hoşgörülü olmaya yönelmektedir. Bununla birlikte, eğitim düzeyinin yükselmesi ile hoşgörülükteki çoğalma, daha yüksek meslek düzeyinin getirdiği hoşgörü artışından daha büyük gerçekleşmektedir (Lipset, 1986: 91-92).

Clifford Edwards (akt. Hotaman, 2010, s. 31) eğitimin, toplumun kültürünü kişilere aktarma fonksiyonunu yerine getirirken, bütün değerlerle beraber, demokrasi kültürünü de

kazandırması gerektiğini savunmaktadır. Eğitimi sivil kültürün mühim bir belirleyicisi ve demokratik siyasete katılım olarak gören Gabriel Almond ve Sidney Verba (1989, s. 315) tarafından ifade edilmektedir: “*Eğitimli olmayan adam ya da sınırlı eğitime sahip adam, daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip olan adamdan farklı bir politik aktördür.*”.

Demokratik bir toplum, yani demokrasinin ilke ve gereklerini benimseyen ve uygulayan bir toplum için eğitim, demokratik yaşam bilincinin başlangıcıdır ve bu bilinç halini de geliştirir, böylelikle toplumun demokratik yaşama etkin bir biçimde katılımını sağlar (Gözütok, 2004, s. 210). Lipset (1986, s. 33) tarafından belirtilen örnekler göstermektedir ki, demokratik ülkelerin ortalama serveti (sanayileşme ve şehirleşme derecesi ile beraber) ile beraber eğitim seviyesi çok daha yüksektir. Örneğin; istikrarlı Avrupa demokrasilerinde okuma yazma bilenlerin yüzdesi %96, her 1000 kişi de yükseköğrenim görenler 4,2 iken, istikrarlı Latin Amerika diktatörlüklerinde okuma yazma bilenlerin yüzdesi %46, her 1000 kişide yükseköğrenim görenler %1,3 tür. Demokrasinin istikrarı için eğitim düzeyi yüksek bir halka gereksinim bulunmaktadır (Gutek, 2001, s. 217). Yani bu anlamda demokrasinin teminatı demokratik bireylerin varlığına da bağlanabilmektedir.

Platon halkın eğitiminin yetersiz kaldığı durumlarda belli ilkelere bağlı olmayan liderlerin doymaz arzuları, demokrasiyi kolaylıkla demagojiye ve despotizme dönüştürebileceğini belirtmektedir (akt. Gözütok, 2004, s. 217). Demokratik rejimlerin de eğitimden beklentileri kendisine uyan vatandaşların yetişmesidir. Çünkü her rejimde olduğu gibi, demokratik rejimlerde de kendisini besleyecek vatandaşların yetişmesi için demokratik değerleri benimseyen eğitimin verilmesi gerekmektedir (Aydın, 2021, s. 87)

Eğitim insanların diğer insanlara karşı olan davranışlarında, farklı ideolojilere ve aşırı uçlara eğiliminde de kendini göstermektedir. James Bryce’ın belirttiği gibi “*eğitim, insanları iyi vatandaş yapmasa bile, böyle olmalarını kolaylaştırmaktadır.*” (akt. Lipset, 1986, s. 37). Lipset (1986, s. 38) eğitimin ülke içindeki etkisini de veriler ışığında değerlendirmekte ve çeşitli ülkelerde, muhalefeti hor görüp görmemek yolundaki inançlar, etnik ve ırk azınlıklarına doğru tavırlar ve tek parti sistemlerine karşı çok parti üstüne duygular hakkında sorular soran kamuoyu ölçme örgütleri tarafından toplanmış verilere göre demokratça karşılık verenleri ötekilerden ayıran en önemli etkenin eğitim olduğunu belirtmektedir.

Amerikalı iki sosyal psikoloğun, Herbert Hyman ve Paul Sheatley’in yaptıkları bir incelemede de kronik cahillerin büyük çoğunluğunun sınıflar arası nüfus dağılımı ile ilgili olmayarak, okuma yazması az, aşağı sosyal ekonomik gruplardan geldiği ortaya çıkmıştır. Eğitimsiz kalan kişilerin özellikle demokrasinin gereklerinden olan katılımçılık kısmında

kısmi soyutlanma ya da soyutlama yaşamaktadırlar. Bu kişiler toplumsal, ekonomik ya da siyasi alan fark etmeksizin dışarıda kalmaktadırlar. Eğitim ise bu kişileri hem ülkeleri hakkında daha duyarlı yapmakta hem de bilinç ve katılımlarını arttırmaktadır (akt. Lipset, 1986, s. 94).

Eğitimin siyasi katılımcılığa dair tesirini görmek adına dramatik bir alan da öğrenci eylemciliğidir. Öğrenciler Orta Çağ'da bile Bologna, Oxford ve Paris'te otoriteye karşı başkaldırmışlardır. Martin Luther, Wittenberg de Alman üniversitelerindeki öğrencilerden bir hayli yoğun destek bulmuşlardır. Öğrenciler, 19. yüzyılın ortalarında Avrupa'daki liberal hareketler ve devrimlerde de kilit rol oynamışlardır: “Eğer devrim bir çekirdeğe sahip olsaydı, onlar genç eğitimli seçkinlerdi.” (Rander-Pehrson, 1999, s. 145). 1955'te Arjantin'de Peron'un devrilmesinde, 1956'da Macar Devrimi'nde, 1958'de Venezuela'da Perez Jimenez'nin düşmesinde, 1960'da Japonya'daki Kishi hükümetinin istifasında, 1963'te Vietnam'daki Diem'e karşı direnişte öğrenci gösterileri rol oynamıştır (Glaeser, Ponzetto ve Shleifer, 2007, s. 78).

3. EĞİTİM VE YÖNETİM İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Eğitim ve demokrasi ikilisinde tartışılan konulardan birisi demokrasinin eşitçiliğinin yanında kimlerin yönetimde söz sahibi olması gerektiği üzerinedir. Genel oy hakkının yaygınlaşması ile birlikte kişilerin eğitim durumu, geliri, ırkı, cinsiyeti fark etmeksizin herkes söz hakkına sahip olmaktadır. Fakat bu durum Platon'dan beri tartışılan bir konu olmaktadır. Siyasi, ekonomik, toplumsal fark etmeksizin kim söz sahibi olmalı ve bu söz hakkını onlara kim vermelidir? Söz hakkı noktasında eğitimin önemi nedir?

Duverger (1977) “Batı'nın İki Yüzü” isimli eserinde liberal demokrasinin krizi ile birlikte uzmanlaşmış, iyi eğitim almış kişilerin nasıl ve hangi şartlarda karar vericiler konumuna geldiğini bir süreç olarak açıklamaktadır. Batı'nın içine düştüğü krizler, özellikle 1929 Bunalımı, liberal demokrasinin ve devletin rolü üzerine yeni bir değerlendirmeyi beraberinde getirmektedir. Duverger'in 1945 ve sonrası için tarihlediği Tekno-demokrasi de bu kriz sonrası devletin değişen rolü ve karar vericilerin niteliği üzerine bir dönüşümü açıklamaktadır.

1945 öncesi liberal demokraside oligarşi devletin minimum, belirli ve sınırlı işlerle bağdaşan rolü üzerine vurgu yaparken; tekno-demokrasi sürecinde devletin müdahaleci, destekleyici, güçlü ve aktif bir devletten yana duruş göstermektedir (Duverger, 1977, s. 131).

Devletten beklenen daha geniş rol devletin daha fazla alanda faaliyet göstermesine sebep olmaktadır. Bu durumda devletin alanı genişledikçe bilgi sahibi ve uzmanlaşmış kişilere ihtiyaç artmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan sorunun kökleri Platon'a kadar uzanmaktadır. Platon'a göre devlet işleri halkın görüşüne bırakılamayacak kadar önem arz etmektedir. Bu durumda eğitilmiş kişiler ile eğitimsizler arasında da bir fark bulunması gerekmektedir. Walter Lipmann da paralel şekilde yurttaşların modern demokrasideki yerlerinin sınırlı yönlendirilebilir olduğunu ve bu sebeple demokrasinin iyi eğitilmiş seçkinlerin yönetimi altında daha iyi işleyeceğini belirtmektedir (akt. Meriç, 2014, s. 67). Pareto da iyi eğitilmiş, seçkin ya da elitlerin niteliklerini şu şekilde belirtmektedir: *“her insan faaliyeti dalında not verme yoluyla bir endekslemeye gidildiğinde, kendi faaliyet dallarında en yüksek endekslere sahip olanlardır. En iyi avukatlar, en iyi memurlar, en çok kazananlar, en iyi politikacılar, en iyi polisler kısacası herhangi bir kesimde var oluş koşulları, akılları ve varsılıkları sayesinde başkalarına oranla üstün bir çizgide yer alan kişiler”* (Pareto, 1935, s. 1422).

Seçkin olarak tanımlayabileceğimiz bu görüşten yola çıkarak, Duverger'in de “Batı'nın İki Yüzü” kitabına da konu olan, karar vericilerin niteliklerinde olan değişimler neticesinde meydana gelen teknokrasilere bakmak faydalı olmaktadır.

Teknokrasi Yunanca kökenli *tekhne* (beceri, yetenek) ve *kratos* (yönetim) sözcüklerinden oluşmaktadır. Gordon Marshall (1999, s. 722) ise teknokrasiyi teknik yönü olan yönetici elitin yönetimi veya teknik uzmanlar tarafından yönetilme eğilimi olarak tanımlamaktadır. 1932 yılında yaşanan krizler neticesinde Howard Scott tarafından krize karşı mühendislerden oluşan radikal bir ekonomi yönetimi olarak uzmanlara dayalı bir yönetim olarak teknokrasi önerilmiş; yaklaşık 30 yıl sonra John Kenneth Galbraith tarafından firmanın işleme için gerekli bütün bilgilere sahip olanları birleştiren kolektif yönetimi tanımlamak amacı ile teknoloji kavramı kullanılmıştır (Marshall, 1999, s. 84; Duverger, 1977, s. 126- 127).

Teknokrasi, eğitim ve demokrasi üçgeni bir süreç olarak işlemektedir. Doğu Perinçek'e göre (1966, s. 125) teknokrasinin asıl sebebi, hükümet mekanizmasının kullanılmasının eskisinden çok farklı bir şekilde bilgi ve ihtisas gerektirmesidir. Max Weber'in “uzman memurlarla modern yönetim” (*moderne Verwaltung durch Fachbeamte*) düşüncesi bu noktaya uygunluk göstermektedir. Devlet sorumluluğunda olan yükümlülükleri yerine getirmek amacı ile ilgili konularda iyi eğitim almış, uzmanlaşmış kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Devletin verdiği eğitimin kazandırdığı demokratik değerlerin yanında beklentileri olması da anlaşılabilir. Çünkü demokrasi, eğitilmiş seçmene olduğu kadar, eğitilmiş teknisyenlere de ihtiyaç duymaktadır (Marshall, 2006, s. 18). Örneğin; savunma sanayi için

mühendis ya da kamu sağlığı için doktor. Fakat kararlara yön verenler olarak sadece eğitimli kişilerin ön plana çıkması demokrasi ile ne kadar bağdaşmaktadır? Her ne kadar genel oy çerçevesinde temsili demokrasi uygulansa da eğitim aday olabilmek için önemli niteliklerdendir. Örneğin; Türkiye’de Demokrat Parti özelinde veriler üniversite eğitiminin, DP’den milletvekili seçilebilmek için neredeyse bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır. Demokrat Parti milletvekillerinin Parlamento’da yer aldığı üç dönem boyunca da üniversite mezunları ezici bir çoğunluk oluşturmaktadır (Çağrıcı, 2017, s. 94-95).

Demokrasi eğitimli/eğitimsiz fark etmeksizin her vatandaşa eşit şartlar sunmaktadır. Fakat ihtiyaç görüldüğü üzere de olsa eğitimli kişilerin tekelinde bulunan bir yönetim tepkilerle karşılanmaktadır. Bu aynı zamanda eğitimli kişilere olan güveni de zedelemektedir. Örneğin; 1979 yılında National Science Board tarafından ABD’de gerçekleştirilen bir araştırma halkın %42’sinin uzmanların, bilim adamlarının ve teknik elemanların söylediklerinin çoğunlukla doğru olmadığını ve inanılmadığını ortaya çıkarmıştır (National Science Board, 1981, s. 176). Alvin Toffler da uzmanların etkisinin giderek azalacağını belirtmiştir. Toffler, insanların beyaz gömlek giymiş Tanrılar sanılan doktorların bile statülerinin kaybı üzerinden değerlendirme yaparak, uzmanların artık siyasal güçlerini kaybettiğini belirtmiştir (Toffler, 1992, s. 20).

Uzmanların siyasal güçlerinin kaybının yanında demokrasilerin kazanımı üzerinde de durmak önemlidir. Demokrasinin klasik tanımında siyasal gücün kaynağı halktır. Demokratik yöneticiler seçimlerle, yani halkın rızası ve kendi iradesi ile vereceği oylar neticesinde işbaşına gelmekte ve kendisini seçenlere karşı sorumluluk duymaktadırlar. Fakat eğitimli ile belirli uzmanlaşma ve donanımına sahip kişilerin bu gücü eline alması demokratik değerler ile örtüşmemektedir. Kamu idaresi ve özel sektör arasındaki geçişkenliğin arttığı bir dönemde uzmanların tamamen siyasal faaliyetlerin ve kararların dışında tutulmasının olasılığı ve doğruluğu da tartışmaya açık olmakla birlikte, karşılık teknisyenlerin bilgi ve ehliyetinden yararlanmaksızın günümüz sosyal demokrasisinin kurulması ve işletilmesinin zorluğu birlikte düşünülmesi gerekmektedir (Perinçek, 1966, s. 139). Eğitimli kişilerin yönetimi ile çoğunluğun rızası ile gelmiş kişilerin yönetimi arasında siyasetin mahiyeti konusunda da farklılıklar olmaktadır. Siyaset uzmanların elinde teknik bir işe dönüştüğü kabulü teknokrasinin eleştirisinde önemli bir yer tutmaktadır (Altunok ve Gedikkaya, 2016, s. 351).

4. EĞİTİMİN DEMOKRASİ AÇISINDAN YETERLİLİĞİ ÜZERİNE

Peki, eğitim demokratik bir rejim için yeterli midir? Lipset bu konuda fikrini şu şekilde belirtmektedir: “Yüksek bir eğitim düzeyinin demokrasi için yeterli bir koşul olduğunu

söyleyemezsek, eldeki kanıtlar, bunun gerekli bir koşula yaklaştığını düşündürmektedir.” (Lipset, 1959, s. 80). Hiç kuşkusuz ki rejimin görüşüne paralel olarak eğitim şekillenebilmektedir. Her ülkede demokratik rejimler olmadığı gibi bu yönde eğitim de sağlanamamaktadır. Etienne de la Boutie'nin “Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev” eserinde belirttiği gibi devlet kendi ideolojisini yaymak için kullandığı araçlardan birisi de eğitimidir (Boetie, 1995, s. 23).

Eğitim ve demokrasi arasındaki korelasyonu ters düşen bir örnek Almanya'dır. İyi eğitim almış bir Almanın, Weimar Cumhuriyeti'nin, Hitler Nazizm'inin ve savaşı izleyen Hıristiyan Demokrat rejiminin tüm istemlerine nasıl uyum gösterebildiğine dair tartışmalar bulunmaktadır (Tan, 1989, s. 71). Daha önce de çalışmada bahsedilen Harry Eckstein'in “Bir İstikrarlı Demokrasi Teorisi” isimli eserinde, devlet ile toplum hayatı içindeki otorite kalıpları arasındaki ilişkiye dönmek gerekmektedir. Nitekim eğitim tek başına demokrasinin benimsenmesi için yeterli gelmemektedir. Eğitimin demokratik olmamasının yanında, kitle iletişimine hâkim olan ideoloji, propagandalar, bireylerin toplumsal deneyimleri de farklı rejimlere eğilimini etkilemektedir.

5. SONUÇ

Demokrasi değerlerine bağlı eğitim alan bireylerin daha açık görüşlü, hoşgörülü, uzlaşmaya açık, ilgili ve bilgiye erişiminin daha kolay olduğu açıktır. Bu demokratik rejimlerin vatandaşlarından bekledikleri katılımcılığı arttırmaktadır. Eğitim bireyleri daha fazla sorumluluk alan, çözüm üreten, öneri getiren, yani daha aktif vatandaşlar haline getirmektedir.

Demokrasi, demokratik vatandaş talebinin yanında ilgili konularında uzmanlaşmış ve devletin sorumluluğunda bulunan faaliyetleri sürdürebilmek için eğitilmiş, teknik vatandaşlara ihtiyaç duymaktadır. Kimi zaman bu ihtiyaç neticesinde iyi eğitilmiş kişilerin karar verici konumuna geldiği de görülmektedir. Bu durum ise demokrasinin herkese eşit yaklaşımını aşmaktadır.

Eğitim ve demokrasi arasında bir etkileşim olduğu açık olmakla birlikte, bu ilişkinin derecesini saptamak mümkün değildir. Eğitilmiş toplumların Nazi Almanya'sı örneğinde olduğu gibi antidemokratik bir rejim yaratabildiği gibi, eğitimsiz toplumların demokratik değerler üzerine talepleri de olabilmektedir. Yani sonuç olarak eğitim demokrasi için destekleyici olmakla birlikte, tek başına demokratik rejimi kurabilecek ve sürdürebilecek güce sahip değildir.

Marx'ın da işaret ettiği burjuvanın ideolojisini yaymak için kullandığı gibi eğitim kimi zaman otoriter ya da totaliter, yani demokratik olmayan rejimlerin de aracı olabilmektedir. Nasıl

demokratik rejimler kendi değerlerini eğitim yolu ile gelecek kuşaklara, genç seçmenlere aktarabiliyorsa, antidemokratik rejimler de aynı şekilde eğitimi kullanabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Almond, G. ve Verba, S. (1989). *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Sage Publications.
- Altunok, H. ve Gedikkaya, F. G. (2016). *Kamu Politikaları Ansiklopedisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, B. (2021). “Ütopya ve Siyaset: Popper, Fukuyama ve Liberal Sol Yaklaşımların Ütopya Yorumunun Ernst Bloch Üzerinden Eleştirisi.” *Felsefe Arkivi*, (81-96).
- Bawa, B. Relationship between Democracy and Education, <http://www.yourarticlelibrary.com/democracy/relationship-between-democracy-and-education/76841> (Erişim Tarihi: 15.05.2020).
- Boetie, E.L. (1995). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*. (Çev. ve Yorum: Mehmet Ali Ağaoğulları), İmge Yayınevi.
- Çağrıncı, A. (2017). “Elit Teorisi Perspektifinden Demokrat Parti Milletvekillerinin Sosyolojik Analizi”. *Yüksek Lisans Tezi*, T.C. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine*. (Çev. Betül Kadioğlu), Phoenix Yayınları.
- Dewey, J. (2004). *The Essential Dewey: Pragmatism, Education, Democracy*. Indiana University Pres.
- Diamond, L. (1996). “Is The Third Wave Over?”. *Journal of Democracy*, 7(3), 20-37.
- Duverger, M. (1977). *Batının İki Yüzü*. (Çev. Cem Eroğlu ve Fazıl Sağlam), Doğan Yayınevi.
- Ertürk, S. (1981). *Diktacı Tutum ve Demokrasi*. (3. Baskı). Saydam Matbaacılık.
- Glaeser, E. L. Ponzetto, G. A. ve Shleifer, A. (2007). “Why Does Democracy Need Education?”. *Journal of Economic Growth*. 12(2), 77-99.
- Gözütok, F. D. (2004). *Öğretmenliğimi Geliştiriyorum*. (2. Baskı), Siyasal Kitabevi.
- Gutek, G. L. (2001). *Eğitimin Felsefi ve İdeolojik Temelleri*. (Çev. Nesrin Kale), Ütopya Yayınevi.
- Hotaman, D. (2010). “Demokratik Eğitim: Demokratik Bir Eğitim Programı”. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 29-42.
- Kaya, F. (2021). “EU’s Civilian Power Preference in the International System”. *International Journal of Social, Political and Economic Research*, 255-272.
- Korkmaz, E. (2017). “Demokrasi ve Kalkınmanın Alt Yapısı: Eğitim”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (72), 129-143.
- Lipset, S. M. (1959). “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy”. *American Political Science Review*, 53(1), 69–105

- Lipset, S. M. (1986). *Siyasal İnsan*. (Çev. Mete Tunçay), Teori Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marshall, T.H. (2006). “Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar”. (Marshall, T. H. Bottomore, T. B. ve Kaya, A.). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. (Çev. Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1-56.
- Meriç, Ö. (2014). “Dijital Demokrasi: Türkiye’de Yeni Medya ve Siyasal Katılım”. *Doktora Tezi*, T.C. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mumcuoğlu, M. (1982). “Çağdaş Demokrasi Kuramlarında Katılma ve Türkiye’de Katılmanın Gelişimi”. *Yayınlanmamış Doçentlik Tezi*, T.C. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- National Science Board. (1981). *Science Indicators*, Government Printing Office.
- Özbudun, E. (1989). “Tarihsel Gelişim İçinde Demokrasi ve Eğitim”. (Hazırlayan: Dr. A. Ferhan Oğuzkan), *Demokrasi İçin Eğitim*, Türk Eğitim Derneği XIII. Eğitim Toplantısı, Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi No. 13, 3-33.
- Pareto, V. (1935). *The Mind And Society*. 4 Cilt, Harcourt, Brace and Company.
- Perinçek, D. (1966). “Teknokrasi Meselesine Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22, 119-163.
- Provenzo Jr, E. F. Renaud, J. P. ve Provenzo, A. B. (Eds.). (2009). *Encyclopedia of the Social and Cultural Foundations of Education: AH; 2, IZ; 3, Biographies, visual history, index (Vol. 1)*. Sage.
- Rander-Pehrson, J. D. (1999). *Germany and the Revolution of 1848–1849*. Peter Lang.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. (Çev. Tunçer Karamustafaoğlu ve Mehmet Turhan), Yetkin Yayınları.
- Tan, M. (1989). “Demokrasi Eğitiminde Boyutlar ve Sorunlar”. (Hazırlayan: Dr. A. Ferhan Oğuzkan), *Demokrasi İçin Eğitim*, Türk Eğitim Derneği XIII. Eğitim Toplantısı, Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi No. 13, 67-77.
- Tilly, C. (2007). *Demokrasi*. (Çev. Ebru Arıcan), Phoenix Yayınları.
- Toffler, A. (1992). *Yeni Güçler Yeni Şoklar*. (Çev. Belkıs Çorakçı), Altın Kitaplar.
- Willinsky, J. (2002). “Education and Democracy: The Missing Link May Be Ours”. *Harvard Educational Review*, 72(3), 367-392
- Zulu, P.M. (2001). “Education As a Precondition For Democracy”. *Democracy, Reality and Responsibility Pontifical Academy of Social Sciences*, Acta 6, 159-171.